

тості. Аксиологічний пласт розкриває каузометрію як метод конструктивістської нарративної психотерапії.

1. Агузумцян Р.В. Психологическая безопасность личности в периоды поздней взрослости и старости / Р.В. Агузумцян, Н.Б. Мурадян // Психологический журнал. – 2008. – № 2. – С. 22 – 35.
2. Ануферова Л.И. Психология старости: особенности развития личности в период взрослости / Л.И. Ануферова // Психологический журнал. – 2001. – № 3. – С. 83 – 100.
3. Ермалаева М. Практическая психология старости / М. Ермалаева / – М.: ЭКСМО-Пресс, 2002. – 320 с.
4. Лерш, Філіп. Пролегомени до психології як людинознавчої науки / Ф. Лерш; пер. з нім. О. Семютюка; наук. ред. Р. Трача і В. Андрієвської; перед. слово Р. Трача. – К.: Унів. вид-во Пульсари, 2008. – 108 с.
5. Мартинюк І.А. Психологічна допомога людям похилого віку, або практикум з геронтології / Мартинюк І.А. // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – № 2. – С. 12 – 15.
6. Никандров В.В. Экспериментальная психология / В.В. Никандров. – Изд. 2-е, дополненное. – СПб.: Речь, 2007. – 512 с.
7. Психологічна енциклопедія / [автор-упоряд. О.М. Степанов]. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с. (Енциклопедія ерудита)
8. Прохазка Дж. Системы психотерапии. Для консультантов, психотерапевтов и психологов / Джеймс Прохазка, Джон Норкросс. – СПб.: Прайм-ЕВРО-ЗНАК, 2007. – 383 с. – (Большая университетская библиотека).

The axiological and operational aspects of causometry as psychodiagnostic biographic and psychotherapeutic method of gerontopsychology are studied in the article. The outlook for the given method as for one of the ways of constructive narrative therapy for older people that optimizes the feeling of personal psychological time of respondents is described.

Key words: causometry, gerontopsychology, pension age crisis, psychological age, Ego-integration, life perspective.

УДК 159. 922. 4

Оксана Яремчук

СУБ'ЄКТИВНИЙ ОБРАЗ СВІТУ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНА МІФОТВОРЧІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В ЇЇ САМОРОЗВИТКУ

У статті обґрунтовуються можливості культурно-історичної парадигми в побудові психологічної пояснювальної моделі етнокультурної міфотворчості особистості. Вважається, що дослідження суб'єктивного образу світу з позиції культурно-історичної психології може розкрити нові можливості для саморозвитку сучасної особистості.

Ключові слова: суб'єктивний образ світу, етнокультурна міфотворчість особистості, саморозвиток, культурно-історичний потенціал особистості.

Актуальність проблеми. Взаємини особистості зі значенневою сферою культури залежать від рівня індивідуалізації особистості. У свою чергу ступінь активності і суб'єктності людини значною мірою визначає її креативний потенціал у сенсі синтезування суб'єктивного образу світу. Особистість є носієм ментальності певної культури та пе-

ребує в її межах; індивідуальність, долаючи ці межі, стає інтерпретатором семантичних полів культури, або суб'єктом міфотворчості, тому що привносить у систему колективної ментальності нові смислові елементи.

Мета статті: обґрунтувати змістовий і функціональний взаємозв'язок суб'єктивного образу світу з етнокультурною міфотворчістю особистості та підкреслити їхню роль у саморозвитку людини.

Мета даної статті може бути досягнена в ході поетапної реалізації наступної програми:

- розкрити сутність постнекласичного розуміння міфу та міфотворчості;
- оприявнити змістові характеристики процесу саморозвитку особистості;
- проаналізувати і доповнити дискурс проблематики образу світу з погляду культурно-історичної психології;
- підкреслити зв'язок синтезування суб'єктивного образу світу з міфотворчою діяльністю. Розглянути переживання як психологічний механізм зв'язку між індивідуальним образом світу суб'єкта та етнокультурним образом світу;
- акцентувати особистісні детермінанти вибору ціннісних орієнтацій етнокультурної спільноти;
- позиціонувати міфотворчість як перетворення процесу пізнання в самопізнання та самоініціацію суб'єкта в культурі.

Постнекласичне розуміння міфу та міфотворчості. Кожна культура у своєму відношенні до міфу проходить певні етапи. Спочатку це дорефлексивне злиття, розчинення в міфі, потім деміфологізація і, нарешті, реміфологізація – повернення до міфологічної свідомості на новому рівні. Для етапу реміфологізації, актуального в наші дні, характерна тенденція активного пошуку цілісності на рівні соціуму й особистості, що активізує процес етнокультурної міфотворчості останньої. Образи-символи, міфологеми і цілісні авторські міфи за своєю значущістю співвідносні з науковими та філософськими ідеями, тому що є орієнтирами духовного пошуку особистості в культурі. Дійсно, ми знаходимо приклади цього як в галузі мистецтва, так і в сучасних інформаційних технологіях. Сучасне мистецтво досягло рівня гіперреалізму, коли образ уже продукує реальність (Ж. Бодріяр, А. Генніс). Таким чином, від відтворення минулого (сьогодення) людина перейшла до виробництва (конструювання) майбутнього. Цікава ще одна деталь розвитку сучасних інформаційних технологій – найбільш перспективним визнаний новий напрямок, пов'язаний із трансформацією оцифрованої інформації в образний план, що дозволяє різко збільшити продуктивність ЕОМ. Таким чином, найсучасніші технології ХХІ століття так чи інакше пов'язані з феноменами традиційної культури (образні візії). Сучасна людина опиняється перед вибором: бути споживачем сконструйованих іншими міфів або включитися в процес етнокультурної міфотворчості. Постнекласичне тлумачення міфу позиціонує його як універсальний культурно-

психологічний феномен, що є первинним кодом змістів, символів, світоглядних установок, які відбивають універсальні архетипи колективного несвідомого в індивідуальній психіці. Важливо те, що міф – це система мислення і досвіду, яка спирається на психічний баланс свідомої та несвідомої сфер особистості і, завдяки цьому, є медіатором між реальним і потенційним "Я". Специфічна якісна структура міфу дозволяє відбити тенденцію холистичності у внутрішньому світі людини й у соціальному житті. Це виявляється насамперед у синтезі логіки й емоцій, раціонального й інтуїтивного способів пізнання світу. Міф є універсальною формою включеності людини у світ, екологічним способом досягнення особистістю цілісності, інструментом впорядкування психічних змістів на шляху до Самості. Виходячи з такого розуміння феномена міфу, варто підкреслити, що особистість спонтанно створює міфологеми, просто перебуваючи у своєму природному стані означування, переживання й оцінювання життєвих подій. К.-Г. Юнг називає це "безперервним творчим актом, тому що за допомогою фантазії психічне створює повсякденну реальність" [12].

Прикметою постмодерністського дискурсу є особлива увага до етнокультурної міфотворчості особистості. Етнокультурна міфотворчість особистості – це процес творення суб'єктивного міфологічного простору, що корелює з певним типом культурно-історичного, етносоціального й екзистенціального досвіду, відбитого в різних текстах (наративах, поведінці і, ширше, у життєвому шляху в цілому). Продуктом етнокультурної міфотворчості особистості є індивідуальний авторський міф. Ми трактуємо індивідуальний авторський міф як переважно усвідомлюваний суб'єктом трансцендентний акт цілісного осягнення суб'єктивного екзистенціального досвіду (зокрема особистої міфології, особистісних змістів, свого покликання і т. ін.), що об'єктивується найчастіше в автонаративі. У плані взаємодії з історичною традицією етнокультурна міфотворчість особистості може наближатися до її екзистенціального проектування, і тоді суб'єкт вибудовує свій життєвий світ відповідно до досягнень, проблем та перспектив спільноти, з якою він себе ідентифікує.

Змістові характеристики процесу саморозвитку особистості.

Згідно з сучасними уявленнями, розвиток особистості полягає в організації й інтегруванні людиною свого внутрішнього світу. Це шлях до себе, шлях самопізнання і самоусвідомлення. Власне кажучи, психічний розвиток тільки тоді стає розвитком особистості, коли супроводжується рефлексуванням власного досвіду. З цього моменту людина сама визначає напрямок власного розвитку, контролює його і несе за нього відповідальність. Це і є те, що в сучасній психології називають саморозвитком. Однак розвиток особистості не може бути зведено тільки до рефлексії. Особистісний розвиток здійснюється також у площині активної діяльнійшої взаємодії людини з навколишнім світом [9]. Результатом цих двох процесів є синтезування суб'єктивного образу світу, діалектика якого відповідає діалектиці становлення особистості.

Становлення, за О.Ф. Лосевим, є безперервним процесом зміни, в якому не можна встановити жодної точки, що порушувала б суцільну безперервність простору [7]. В особистості є те, що воістину керує всім становленням, а не тільки його ідейним осмисленням. Це прототип, досконалий втілення ідеї [7, с. 112]. Особистість у власному розвитку керується прагненням до даного образу-проекту й, фактично, власноруч спрямовує своє становлення. Наведений вище дискурс дозволяє впритул підійти до тези про міфологічність процесу становлення особистості, який об'єктивований в індивідуальному авторському міфі як у певному задумі власного життєвого світу. Цей міф охоплює становлення особистості як цілого, визначаючи зокрема розвиток її окремих психічних складників. Слід підкреслити, що саме таке становлення забезпечує дві істотні і, на перший погляд, протилежні тенденції – воно визначає рух особистості при збереженні її як цілісної незмінної єдності (незмінна вона винятково в цій цілісності та єдності). Яке ж значення для становлення особистості має суб'єктивний образ світу? Чи дійсно суб'єктивний образ світу за своєю природою близький до міфологічної конструкції? Як він пов'язаний з етнокультурною міфотворчістю особистості? І що власне дадуть відповіді на ці питання для розуміння процесу саморуху і саморозвитку особистості?

Дискурс проблематики образу світу з погляду культурно-історичної психології. Визначення поняття образ світу є відкритим, і його наповнення емпіричним змістом ще далеко не завершене. В образі світу як психологічній категорії у тугий вузол сплелися проблеми пізнання, точніше усвідомлення суб'єктом реальності, проблеми породження свідомості і, нарешті, проблеми буття самого світу, існування й активності людини у світі. Саме такий, гносеолого-онтологічний підхід до дослідження психічного відстоював С.Л. Рубінштейн. У процесі синтезування образу світу онтологічні відношення заломлюються крізь призму гносеології.

Образ світу реалізований у різноманітних семіотичних втіленнях, що, однак, скоординовані між собою і становлять, на наш погляд, єдину універсальну міфологічну за своєю суттю систему. На думку багатьох дослідників, зокрема В.І. Топорова, В.Ф. Петренка, Н.Ф. Каліної та ін., навколишня дійсність у цілому представлена в свідомості не як результат переробки первинних чуттєвих даних, а як результат їхнього вторинного перекодування за допомогою знакових систем. Підкреслимо, що серед цих знакових систем узагальнювальну й універсалізуючу функцію виконує саме міф. Незважаючи на те, що кодування інформації у свідомості проходить кілька рівнів когнітивної переробки, кожний з яких переписує її власним особливим способом (через образи, схеми, концептуальні узагальнення, у знаковій та символічній формі і т. ін.), явно виявляється тенденція впорядкованого накопичування інформації про світ.

Ця тенденція є радше підтвердженням певної імпліцитної загальної ідеї про світ, ніж безпристрасним засвоєнням раніше невідомих фак-

тів. Таке світосприймання властиве насамперед носіям міфологічної свідомості. Можна задатися питанням, яке відношення має ця архаїчна свідомість до сучасної творчої особистості, яка саморозвивається? Відповідаючи на це питання ми стикаємося з необхідністю з'ясування природи суб'єктивного образу світу або, іншими словами, індивідуального образу світу суб'єкта.

На думку С.Л. Рубінштейна, відношення суб'єкта до пізнаваного проявляється в безпосередніх переживаннях, з яких виділяється рефлексія на світ і самого себе [9, с. 233]. Так само як С.Л. Рубінштейн підкреслюючи гносеологічний аспект свідомості, О.М. Леонтьєв пише, що свідомість у своїй безпосередності є образом і вказує на діяльнісний характер цього образу [5, с. 166]. Для нас важливо підкреслити, що з позиції культурно-історичної психології образ світу тісно пов'язаний з міфотворчою діяльністю.

Синтезування суб'єктивного образу світу та міфотворча діяльність. У ході аналізу процесів свідомості в них виявляється насамперед чуттєва тканина, що утворює чуттєвий склад конкретних образів реальності, тобто вона виступає, за визначенням В.Ф. Петренка, ланкою, яка безпосередньо єднає суб'єкта із зовнішнім світом [8]. Міф також є сполучною ланкою між внутрішнім світом і зовнішньою реальністю. О.М. Леонтьєв і його послідовники відзначають важливість факту включення в образ світу значень і смислів, що говорить про можливості поширення цього поняття як на ділянку емоційного, так і на ділянку раціонального пізнання [10]. У значеннях представлені всі знання, накопичені людством, і в таких ідеалізованих формах вони входять у картину світу [7, с. 261]. Іншими словами, образ світу людини є універсальною формою організації її знань, що визначає можливості пізнання та управління поведінкою [10]. З іншого боку, універсальна форма організації знань в образі світу заповнюється суб'єктивним смислом.

В основі моделювання світу у свідомості лежать космічні і соціальні категорії культури, вони ж категорії ментальності. Сітка координат свідомості складається з системи міфологем, таких як порядок, справедливість, воля, необхідність, краса, істина і т. ін. Через здатність міфологем до розгортання й розвитку в індивідуалізованому варіанті для кожної особистості категоріальний план свідомості набирає певного суб'єктивного емоційно забарвленого вигляду. Саме тому категоріальні структури свідомості відповідальні не тільки за процес психічного відображення дійсності, але й (більшою чи меншою мірою) за його потенційне конструювання. Категоризація світу є водночас його побудовою, що призводить до самореалізованого прогнозу [8]. Можна припустити, що творче заломлення або розширення категоріального складу колективної свідомості через включення нових міфологем поступово може привести до реальних змін у житті етнокультурної спільноти.

Останнє відбувається, як правило, завдяки впливові лідерів, що мають високий рівень суб'єктності. Їхній суб'єктивний образ світу істотно зумовлює відтворення етнічної ментальності та культурних тради-

цій у наступних поколіннях, насамперед через його духовну інтенціональність та емоційне резонування з етнокультурним образом світу. З цього приводу Д.С. Смирнов відзначає, що найважливішу роль у вибірковості прогнозів та екстраполяцій образу світу відіграють емоції, які актуалізують значущі для людини складники колективного образу світу [10].

На думку Ф.Ю. Василюка, центральною психологічною проблемою є переживання суб'єктом світу і себе в цьому світі. Переживання як особлива діяльність, спрямована на перебудову внутрішнього світу і на встановлення значеннєвої відповідності між свідомістю і буттям спрямоване на підвищення усвідомлення життя [3, с. 30]. Образ світу являє собою межову сутність, одним боком звернену до об'єктивно існуючої реальності (зовнішнього світу, мови і культури), а іншим – до безпосередньої суб'єктивності [3, с. 89]. Достеменно простір переживань особистості має міфологічну природу і може бути співвіднесений з феноменом життєвого світу.

Т.М. Титаренко розглядає життєвий світ як певну концептуальну модель багатовимірного відображення реальності, яка описує об'єктивну дійсність за допомогою різних перцептивних, вербальних, міфологічних, символічних [11, с. 33]. Особливістю життєвого світу є його саморозвиток, що відбувається протягом усього життя людини, у просторі і часі її існування, у прагненні до внутрішньої гармонії [11, с. 245]. У суб'єктивній свідомості образ світу мінливий, кожна людина створює свій власний світ, свою інтерпретацію світу, що змінюється іноді кардинально, різко, частіше – майже не помітно, еволюційно [11, с. 34]. Будучи суб'єктивним, образ світу в той же час несе в собі загальнолюдський зміст, відтворює еволюційний шлях, пройдений родиною, нацією, культурою, концентрує набутий досвід і нереалізовані потенції, про які людина навіть і не підозрює [11, с. 35]. Близькі за змістом думки висловлює С.Ю. Артем'єва: образ світу втілює сліди всієї передісторії психічного життя суб'єкта. Ці сліди організуються в структурі суб'єктивного досвіду, що дозволяє їм бути реальними регуляторами та будівельним матеріалом суб'єктивного образу світу [1, с. 17]. Таким чином, суб'єктивний образ світу вступає в складну взаємодію з етнокультурним образом світу.

Особистісні детермінанти вибору ціннісних орієнтацій етнокультурної спільноти. Всередині етнокультурної спільноти завжди існують особистості, здатні задля створення суб'єктивних творчих світів вільно обирати певні домінанти культурної традиції. В галузі мистецтва і художньої літератури ми зустрічаємося з множиною суб'єктивних образів світу, які названі іменами авторів-міфотворців: світ Пушкіна, Достоевського, Шевченка, Гоголя, Чайковського, Далі та ін. Суб'єктивний образ світу пасіонарної особистості впливає на вибір ціннісних орієнтацій певною етнокультурною спільнотою. Свідомість творчих особистостей менш соціально зумовлена порівняно з більшістю. Вони реалізують особливий модус ставлення до реальності, що міг би бути названий по-

затрадиційним, якби не був необхідним компонентом традиції. Справа в тому, що носій суб'єктивного образу світу має привілей творчо самовизначатися у своїй культурній традиції: він може свідомо виходити за її межі або свідомо в них залишатися, наприклад, щоб зберегти культурну спадщину.

Кожна етнокультурна спільнота гостро відчуває потребу в таких людях, насамперед, для здійснення гармонійної та своєчасної трансформації колективного образу світу в динамічних соціально-історичних умовах. Без таких каталізаторів образ світу усвідомлюється певною етнокультурною спільнотою лише частково, фрагментарно. Причому предметом усвідомлення найчастіше є не зміст образу світу як такий, а факт його наявності та універсальності. Спираючись на індивідуальні авторські міфи, етнокультурний образ світу може бути реконструйований, причому не тільки у своїх базових рисах, але й у конотативних проявах (у вигляді міфологеми реальності). Досить часто така реконструкція оприявнює внутрішню суперечливість вихідних пунктів етнокультурного образу світу, особливо це стосується його ціннісної конфігурації. Суб'єктивний духовний досвід особистостей, які самовдосконалюються у полі ментальності певної культури, допомагає з'ясувати зазначені протиріччя.

Прикметна риса авторів суб'єктивного образу світу – цілеспрямоване самопізнання й активний напружений пошук індивідуального сенсу існування в світі, в результаті чого вони починають керуватися в своїй життєдіяльності логікою пізнання суті, глибинними законами життя [6, с. 500], й таким чином, спонтанно знімають соціальну нормативність у власному етичному просторі. Свідомість такої людини проникла для глибинних несвідомих архетипних вмістів і зберігає при цьому внутрішню цілісність та інтенціональність. А.В. Петровський пропонує описувати прийняття рішення творчим суб'єктом за формулою вільної причинності. З неї випливає, що немає причин, але є внутрішня необхідність, що виступає своєрідним імперативом. Шлях, що веде до виходу на цей рівень, є шляхом розуміння [6, с. 500]. Ці міркування співзвучні з ідеями екзистенціалістів, зокрема, згідно з К. Ясперсом, прагнення до свободи не означає свавільних дій, навпаки, воно передбачає розуміння. Свобода збігається з внутрішньою необхідністю істини [6, с. 167].

Таким чином, суб'єкти етнокультурної міфотворчості вже самим фактом свого існування та суб'єктивним поглядом на світ створюють духовно заряджене поле самовдосконалення в певній спільноті. Вони демонструють особливу значущість етнокультурного образу світу для конкретної людини, беруть його за основу власної життєтворчості та позиціонують як свій екзистенціальний проект. Серед яскравих прикладів постать Данте. Своім індивідуальним авторським міфом "Божественної комедії" Данте розв'язував внутрішній конфлікт і переборював екзистенціальну кризу людини перехідного (від Середньовіччя до Ренесансу) часу. Але проблематика поеми виявилася настільки актуальною

для наступних поколінь, що вони закріпили епітет Божественна у назві твору, який попередньо називався просто Комедія.

Індивідуальна авторська міфотворчість як перетворення процесу пізнання в самопізнання та самоініціацію суб'єкта в культурі. Знання, що дає можливість суб'єктам-міфотворцям будувати прогнози на майбутнє в невизначених ситуаціях, репрезентує глибинний рівень організації образу світу, що безпосередньо пов'язаний з архаїчною міфологією й архетипами колективного несвідомого. Традиційно школа О.М. Леонтьєва співвідносить глибинний рівень образу світу з рівнем значень [5]. Але звідки ж виникають в образі світу значення? Сутність виникнення значень закорінена, згідно з

О.М. Леонтьєвим, у всій сукупності людської практики, що у своїх ідеалізованих формах входить у картину світу [5, с. 261]. Можна задати питанням: Що це за ідеалізовані форми людської практики, які є змістовими складниками картини світу? О.Г. Асмолов, коментуючи дану думку, нагадує, що спочатку була справа [2, с. 288]. У зв'язку з цим можна припустити, що джерелом значень цілком могли бути архаїчні ритуальні дії. На думку Ф. Боаса, ритуал схожий на мову в несвідомому розвитку своїх форм додамо, що першозначеннями у цій мові були і зараз залишаються міфологеми. Саме міфологеми, як вважають К. Леві-Стросс, Л. Леві-Брюль, М. Еліаде, К.-Г. Юнг, О.Ф. Лосєв, а також їхні послідовники є специфічними інструментами пізнання світу, що містять у собі дію, емоцію і думку водночас і є мультимодальними у сенсі присутності в них зорової, слухової, кінестетичної та іншої інформації про світ. Функціональний аспект міфологем як стрижня ритуально-обрядових дій підкреслюється зокрема юнгіанським напрямком у психології. К.-Г. Юнг трактує міфологеми і символи як об'єктивацію архетипних енергій, що у свою чергу справляють упорядкувальний, гармонізуючий вплив на свідомість, приводячи її в рівновагу з несвідомим. Механізм встановлення такого внутрішнього психічного балансу, на наш погляд, полягає в тому, що архаїчні ритуали, які відтворюють витоки, апелюють до несвідомого тілесно-емоційного рівня їхніх учасників. Таким чином, вони безпосередньо ведуть до здійснення конкретних дій, тобто практики, елімінуючи значення (у сучасному розумінні), які можуть надати інформацію свідомості.

Оскільки ритуальні практики в різних культурах дуже стійкі і вкорінені у родовій пам'яті спільноти, то можна припустити, що сама мета цих практик обумовлює запам'ятовування, тому що в ній представлене поле мотивів і змістів, потенційно значущих для учасників обрядового дійства. Саме мотиваційно-сміслова орієнтація на майбутнє утворює людську пам'ять, зобов'язуючи її утримувати те, що було, для того, що буде. Отже, зазначене вище знов-таки приводить нас до думки про міфологічну конструкцію як колективного, так і суб'єктивного образу світу, прообразом яких є архаїчний ритуал. Це просуває подальші дослідження процесу самостановлення і саморозвитку творчої особистості в напрямку етнокультурної міфотворчості як створення нових обрядово-

ритуальних форм, що дозволяють більш повно осягати закладену на архетипних рівнях етнокультурну потенційність. Це є своєрідною самоініціацією особистості в сакральний простір культури.

Цікаві контексти даної думки знаходимо в сучасній некласичній гносеології. З погляду С. Кримського, пізнання є трансценденцією софійності і, таким чином, той, хто пізнає, впливає на зміст колективної ментальності [4]. На найвищих реєстрах творчості художник стає провідником власноруч створеної логіки за допомогою ним же самим активованих енергій колективного несвідомого. Тим самим усяка творчість, стає співтворчістю автора з креативними силами Всесвіту [4, с. 74]. Ця думка співзвучна юнгіанським сентенціям про два типи творчої особистості: підкорених енергіями архетипу у творчому процесі і тих, хто може співпрацювати з цими енергіями, залишаючись суб'єктом. Наявність таких методологічних настанов активізує інтуїцію дослідників у напрямку пошуку раціонально-гносеологічних умов сходження до Абсолюту через самопізнання, творення себе, вибудовування суб'єктивного образу світу. Інтегруючи ці думки, слід підкреслити необхідність трактування пізнання не тільки як реалізації прагматичних завдань, але і як руху до подолання скінченності людського існування, ствердження етичних модусів людської присутності у світі. Цей стан об'єктивує форми, що народжуються в ім'я певної культури як вираження найглибших таємниць її світовідчуження.

Висновки. Між суб'єктивним образом світу та етнокультурною міфотворчістю особистості існує змістовий та функціональний взаємозв'язок. Феноменальні прояви цього взаємозв'язку можуть бути узагальнені в наступних положеннях:

- Особистість, творчо самовизначаючись у культурі шляхом синтезування індивідуального авторського міфу, привносить нові смислові змісти у суб'єктивний образ світу та через нього в етнокультурний образ світу, трансформуючи останній.
- Саморозвиток здійснюється шляхом етнокультурної міфотворчості особистості, яка, таким чином, актуалізує свій культурно-історичний потенціал.
- Принцип буттєвого опосередкування суб'єктивних змістів має і зворотню перспективу: суб'єктивні змісти конкретної особистості впливають на її діалог зі світом, включаючись в цей діалог на суб'єктивній основі, особистість змінює світ і змінюється сама.
- Саме через індивідуальну авторську міфотворчість етнокультурна спільнота отримує можливість цілісно усвідомити власний образ світу в його змінах.

1. *Артемьева Е.Ю.* Основы психологии субъективной семантики / Елена Юрьевна Артемьева. – М. : Смысл, 1999. – 350 с.
2. *Асмолов А.Г.* Образ мира и психология памяти / А.Г. Асмолов / По ту сторону сознания: методологические проблемы неклассической психологии. – М.: Смысл, 2002. – 480 с.

3. *Василюк Ф.Е.* Психология переживания (анализ преодоления критических ситуаций) / Ф.Е. Василюк. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1984. – 200 с.
4. *Кримський С.Б.* Пізнання як трансценденція софійності (Запити неklasичної гносеології) / С.Б. Кримський / Запити філософських смислів. – К. : Вид. ПАРАПАН, 2003. – 240 с.
5. *Леонтьев А.Н.* Образ мира // А.Н. Леонтьев // Избранные психологические произведения: [в 2 т.]. Т.2. – М. : Наука, 1979. – С. 27 – 48.
6. *Леонтьев Д.А.* Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д.А. Леонтьев. – М. : Смысл, 2007. – 511 с.
7. *Лосев А.Ф.* Диалектика мифа / А.Ф. Лосев. – В кн. Философия. Мифология. Культура. – М.: Политиздат, 1991. – С. 48 – 65.
8. *Петренко В.Ф.* Основы психосемантики / В. Ф. Петренко. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1997. – 289 с.
9. *Рубинштейн С.Л.* Бытие и сознание. Человек и мир / С.Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2003. – 512 с.
10. *Смирнов С.Д.* Понятие "образ мира" и его значение для психологии познавательных процессов / С.Д. Смирнов / А.Н. Леонтьев и современная психология (Сб. статей памяти А.Н. Леонтьева). – М. : Изд-во Моск ун-та, 1983. – С.149 – 155.
11. *Титаренко Т.М.* Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т.М. Титаренко. – К. : Либідь, 2003. – 376 с.
12. *Юнг К.-Г.* О современных мифах: [сб. трудов] ; пер. с немец., предисл и примеч. Л.О. Акоюна / К.-Г. Юнг. – М.: Практика, 1994. – 252 с.

The article possibilities of cultural and historical paradigm are grounded in the construction of psychological explanatory model of ethnocultural myth personality. It appears that research of subject appearance of the world from position of cultural and historical psychology can expose new possibilities for self- development of modern personality.

Key words: subject appearance of the world, ethnocultural myth personal creativity, self- development, cultural and historical potential of personality.

УДК 152.32

Наталія Пеньковська

ДУХОВНІ ВЕКТОРИ СУЧАСНОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ (ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ)

У статті наголошується на значенні духовності як центрального конструкта сучасної психотерапії; простежується розуміння фахівцями сутності означеного феномену у контексті надання психологічної допомоги клієнту; обґрунтовується необхідність подальшого системного вивчення проблеми духовності у зв'язку з потребами психотерапевтичної практики.

Ключові слова: духовність, душа, психотерапія, віра, релігія, цінності.

Постановка проблеми. Проблема духовності на сучасному етапі суспільного розвитку виявляється однією з центральних у філософії, психології, теології та інших галузях, які мають за мету пізнати глибинну сутність людини, обґрунтувати специфіку істинно людського буття. Фахівці з людинознавства одноставні у тому, що високий рівень розви-